

Toda kakor je navedena prognoza sama po sebi vzpodbudna in pozitiva, tako mislim, da ob nji ne gre zapirati oči pred nekaterimi manj prijetnimi, pa nujnimi zaključki, ki ji sledijo. Z večjo odprtostjo nasproti svetu bodo jugoslovanske literature vsaka zase postavljene v nov, zahtevnejši položaj, pred ostrejšo in manj prizanesljivo kriterije. Začel se bo daljnosežen in koristen proces, ki bo odplaval vse, kar je v njih duhovno jalovega, življenja nesposobnega in kulturno deficitnega, vse, kar se zateka v tople grede pretiranega samozadovoljstva in za pritlikave plotove provincialne omejenosti ali prav tako provincialnega, malikujočega epigonstva, boječ se vsake malo ostrejšo sapice, na svoja ramena pa bo, nasprotno, vzdignil vse tiste današnje in bodoče aktivne literarne ustvarjalce, ki bodo duhovno in umetniško dorasli temu novemu položaju in sposobni, da tem višjim kriterijem v polni meri zadoste. Kajti v dialogu s svetom, ki se nezadržno začinja, se bomo merili sami in nas bo svet meril po tem, koliko mu imamo dati in kaj mu imamo povedati.

Drago Šega

NA DRŽAVNEM POSESTVU

Ivo Andrić

V mestni okolici se med iztrebljenimi, revnimi gozdički in nepravilnimi površinami nerodovitnih, sivih peskovin kakor oaza razprostira neveliko državno posestvo. Prijetno te preseneti dolina z obdelanimi površinami, z dolgimi in pravilnimi črtami rastlinjaka, z gospodarskimi poslopji in z belimi stanovanjskimi hišami, na nji se ti odpočijejo oči. Tukaj živi petnajst družin, z njimi pa dva samca, Era in Mikan.

V tem malem svetu šestdesetih duš se dogaja vse tisto, kar se godi v velikih skupnostih, v mestih in državah, vse: od ljubezni do sovraštva, od zlahtne nesebičnosti do brezsrčnega izkoriščanja, od nizkotnosti do vzvišenosti, od največjega junaštva do strahopetne boječnosti. V malem se dogajajo tukaj tudi prav izjemne usode sveta. Zaradi slabih redov v šoli se dekleta zastrupljajo s sodo, delavski sinovi opravljajo doktorat iz filozofije in naznanjajo to v časnikih, bosonoge žene beže v srajci skoz okno pred možem, ki jih v pijanosti in v prazni ljubosumnosti preganja z nožem, dobri, veseli stari zakonci obhajajo med sinovi, hčerami, vnuki in pravnuki zlato poroko. Ambicije tudi tukaj zastrupljajo ljudem življenje in medsebojne odnose, sovraštva tlijo leta in leta, velike ljubezni vznikajo hipoma ter ugašajo počasi in žalostno.

Skratka, tukaj je nekaj vsega tistega, kar je sploh med ljudmi, kar jih veže ali razdvaja, jih dviga ali ugonablja.

Izločimo iz te skupine tista, že tako izločena samca.

Era je čuvaj v sadovnjaku in rastlinjaku, krepak, pa ves zmečkan in razdrahan — z mesom naphana zelena uniforma. Na nogah ima nerodne, velikanske cokle, v roki pa krivenčasto in grčavo gorjačo z jekleno ostjo. Kar boš na tem debeluhastem, razmajanem človeku najmanj opazil, je njegov obraz. Rdeč in nezdrav. Iz njega strče rusi, redki in ščetinasti brki, in kot dva nemirna in nevarna utrinka pomežikuje dvoje škilastih, komaj vidnih, nepravilno oblikovanih oči z nečisto beločnico.

Trd v besedah, nesposoben za nasmeh, tak živi tu med ljudmi svoje življenje kot volk. Sam si kuha, sam pere, sam krpa. Po ves dan okorno pohaja in nadzoruje steze, grêde, sadno drevje in cvetličnjake, čeprav ni vedno videti, zakaj to počne, pred čem in pred kom jih varuje in brani.

Era je upokojen žandarmerijski narednik, v pokoj je stopil nekaj pred časom. Pravili so, da ni bil upokojen le zaradi predčasne starosti in skleroze, marveč tudi zato, da bi mu ne bilo treba pred sodiščem odgovarjati zaradi nekih posebno surovih postopanj s kaznjenci.

Mikan je krepak fant velikih sinjih oči, ostrižene glave, močan in dobrodušen, po duhu pa negibčen in neiznajdljiv, zadovoljen z najslabšim mestom in z najskromnejšim zaslužkom.

Odkar je prestradan, raztrgan in brez urejenih dokumentov prišel od nekod in se zaposlil na tem posestvu, so ga pridelili nekako za pomočnika čuvaju Eru. Popravljal je drobno škodo, ki jo v sadovnjakih in vrtovih povzročajo ljudje, živali ali slabo vreme. Era je ukazoval in nadzoroval, on pa delal, čistil jarke, popravljal ograjo in urejeval seč. Njegovo opravilo je pravzaprav bilo, da »je ubogal« Era.

To se je začelo že prvi dan, ko mu je, ne da bi ga gledal, dejal zamolklo in trdo:

»Vzemi lopato in pojdi za menoj!«

Kakor da ga je oplazil bič, je skočil in krenil za Erom in pri tem svojo hojo prilagodil njegovi. Že po prvih korakih pa se mu je zazdelo, da razen tistega, ki gre pred njim, hodi še en tak Ero za njim in na njegovi levi in desni. Ne skrivati se in ne bežati ni bilo mogoče!

In od takrat živi navezan na Era, v senci njegove volje in oblasti je tudi takrat, kadar nič ne dela in mu ni pred očmi. S svojimi kratkimi, največkrat enozložnimi zapovedmi, ki pa so bolj podobne renčanju skozi ugaslo cigareto, ukazuje Era, kaj je treba opraviti, fant

pa izpolnjuje to brez besede in ugovora. Le kdaj pa kdaj bojazljivo pogleda svojega predstojnika, ta pa ga ne vidi in ne opazi.

Kaj skoraj je med njima prešlo v navado, da je mladenič opravljal za Ero vse manjše posle, mu sekal drva, mu kuril, pometal sobo, pri tem pa je spričo nenehnega in prezirljivega Erovega molčanja ves čas občutil nelagodnost in strah, da je kaj zanemaril ali opravil samo na pol. Zanj se je svet vse bolj zoževal na tistih nekaj poti po rastlinjaku in po hlevih in na srečanja z Erom. In to že niso bila več posamezna srečanja. Še v spanju se mu je zdelo, da je venomer z Erom.

Era je zgodaj hodil spat, je pa zato tudi zgodaj vstajal. Večkrat je prišel v hlev še pred zoro, se vstopil pred fantovo ležišče in ga, ne da bi izpregovoril ali se ga dotaknil, zbudil samo s svojo navzočnostjo. Brž ko je fant odprl oči in zagledal nadse nagnjenega starca, je skočil pokonci.

»Še drnjohaš, a?« pravi Era in mu že obrne hrbet in gre ven.

Mladenič se brž obleče in steče za njim, Era pa ga niti ne pogleda ne več, tudi mu ne naloži nobenega dela, pač pa hodi mimo njega, kakor da ga ne vidi in ne pozna. Prava in največja muka pri tem Ero-
vem nenadnem in hudobnem ravnanju je ravno v tem, da je brez smisla in da brez vidne potrebe človeka trpinči, ponižuje in tepta.

Vsi drugi na posestvu, moški in ženske, so imeli radi krepkega, pa bojazljivega in do nespameti ubogljivega fanta, Govorili so mu, da je Ero v hlevar, šalili so se na njegov račun, hkrati pa jim ga je bilo žal. On pa je pobešal oči in se izogibal vsakemu razgovoru o tem. Samo še bolj se je bal svojega starca in vsega, kar bi si ta še mogel izmisliti in napraviti.

Posebni Mikanovi prijatelji so bili številni delavski otroci. Fantiči in dekletca so se zbirali krog njega in se dostikrat igrali z njim kakor s kakšnim velikim in krotkim psom kosmatincem, obešali so se mu okrog vratu in terjali, naj jih prevaža ali nosi. On pa jih je vedno sprejemal in spremljal z nasmeškom, popravljal jim je igrače in jim urezoval vrbove piščali in bezgove puške. Dostikrat so njegovo dobroto tudi zlorabljali, on pa je vedno popuščal njihovim željam in nagajivo-
stim, pri tem pa gledal, da bi ga Era ne videl in ne okregal.

Nekega dne je metal Mikan seno v hlev. Delavci, ki so zmetali seno z voza, bi ga morali zmetati tudi v hlev, pa tega niso storili. Priklicali so Mikana ter ga s krikom in z grožnjami prisilili, da napravi to on, in odšli. Fant je ostal sam in začel metati seno v hlev. Tedaj je prišla od nekod Maca, klicali so jo Dulek, sedemletna hčerka mehanika Joce. Krepko in debelušno dekletce, ki bi se očitno rado igralo, je nagajalo Mikanu, ta pa je dobrodušno zavračal vse njene poizkuse in hitel vme-

tavati seno. Dekletce pa je še kar nagajalo in skakalo nanj zdaj s te zdaj z one strani. Nazadnje je odvrigel vile in se začel z razprtimi rokami braniti pred njenimi naskoki in se pri tem tudi sam smejal na ves glas.

Igra je bila preprosta in vznemirljiva. Dekletce se je odmaknilo za nekaj korakov, potem pa je steklo in se z vriskajočim smehom, z vso močjo in s celim telesom zaletelo v Mikanova široka in razgaljena prsa. On je sklepal roke okoli nje, ona pa se mu je takoj izmuznila, odmikala se je od njega, in to vsakokrat za korak delj, in se v teku spet metala na mladeniča, ki jo je pričakoval razprostrtih rok.

Težko bi bilo reči, kdo se je slajše smejal, deklece ali Mikan. Mala je bila glasnejša. Zaletavala sta se drug ob drugega, odbijala sta se in se privlačila, prevzeta in oslepljena od lastnega veselo razigranega smeha. Spričo te igre se je vse okrog njiju začelo spreminjati. Goli in pusti prostor okrog hleva se je napolnil s hrupom in šumom nekakšnih vodnjakov in potokov, z zelenjem, s sadjem in z bogatim cvetjem. Okrog njiju se je širilo veselo vzdušje, ki ga je narejala igra in ki je bilo z vsakim novim tekom, z vsakim zaletom in vriskom bolj bogato in bolj opojno.

Tako se je ponavljala igra v svoji sladki enoličnosti, dokler ni Mikanu zaradi zaleta na lepem spodrsnilo in je vnic padel na kup sena pod seboj. Mala se je zasopla od smeha zavalila nanj, potem pa ga je z zmagoslavjnimi klici začela zatrpavati s senom.

Ko se je mladenič naposled ubranil in vstal, je deklece z lasmi, polnimi sena, vzdignil in ji pravkar hotel reči, da je dosti tega igranja in naj ga zdaj pusti, da bo končal svoje delo, ko se mu je srečal pogled z Erovim pogledom.

Izpustil je deklece, ki je takoj zbežalo, otresel je s sebe senene bilke, prijel za vile in nadaljeval z delom. Med delom pa je čutil na sebi Erovo pogled kot ognjeno breme. Ni mogel delj zdržati, spustil je roki obse, se obrnil in privzdignil pogled.

Nepremično in togo, kakor da je izklesan, je stal mož v zeleni uniformi, z nizko potlačeno kapo, stal je in ga gledal s svojimi nevidnim, ostrim pogledom nad stisnjenimi, poševnimi vekami.

Mikanu je obraz, še malo prej razžarjen od igre in smeha, naglo pobledel in postal bel ko papir, medtem ko so se na njem še svetlikale kapljice neposušenelega potu. Oči, ki niso mogle dolgo zdržati Erovega pogleda, so mu begale in iskale pojasnila in izhoda, ustnice pa so mu nemo podrhtevale. Nevzdržno je bilo, zdelo se je nemogoče, pa je vendar trajalo, trajalo... in kdo ve, doklej bi bilo tako, če bi se Era

sam ne premaknil z mesta, se počasi zavrtel okoli palice, ki je bil nanjo naslonjen, ter odracal brez glasu in besede.

Mikan se je končno zdramil in začel z nekam hromimi rokami vmetavati seno.

Ko je delo dokončal, je bil utrujen, pa vendar nikjer ni mogel najti miru. Bal se je srečanja z Erom, toda to čakanje, polno slutenj in ugi-banj, je bilo še težje. Izmišljal si je nekakšna opravila in taval okrog poslopij, v resnici pa je to srečanje samo iskal. Toda nič ni pomagalo. Era ga ne vidi in ne sliši, še ne izmika se mu ne, marveč gre mimo njega, kakor da ga ni, ne priznava ga za človeško bitje. Zrak! Na starčevem obrazu iz zgubanega mesa pa ne moreš prebrati drugega kot top in trd prezir za vse, kar je krog njega.

To trpinčenje je trajalo nekaj dni. Mladenič je opravljal posle, ki mu jih je ukazoval Era s svojo krivo palico, ne da bi mu pri tem privoščil besedo ali pogled.

Ko pa je nekega dne na ročnem vozičku prevažal posušeno ščavje, je pristopil k njemu Era, zabodel palico globoko v suhi snop in izpregovoril s počasnim, nenaravnim glasom, ki je prihajal od nekod iz glave.

»A tako! Otroka! A?«

Mikanu so klecnila kolena, Era pa je šel naprej in z železno ostjo svoje gorjače drobil suho prst.

Isti dan mu je Era, sedeč pred hlevom, na kraju tiste nesrečne igre, spet tako mimogrede in nepričakovano, kakor da govori kak avtomat, bolj zase in tako, da je trgal stavek od stavka, rekel:

»Poskus posilstva mladoletnika. Če te naznanim, bo to štiri do pet let ječe. In navsezadnje, zakaj pa bi te ne naznanil?«

Mikan je gledal svoja bosa, velika stopála, in ker ga je nesmiselna obtožba razjezila in osupnila, se je ves v ognju vpraševal, kaj bi moglo biti hudega in prepovedanega v tisti razburljivi igri z Dulekom, v razkošnem smehu in v kratkem razmahu veselja, in kaj ima vse to opraviti z ječo in sramoto.

Tako se je vpraševal tudi še pozneje, tedne in mesece. In vsakokrat se je oglasal od nekod isti dvojni odgovor. Najprej: ne, nima opraviti! Takoj potem pa v isti sapi: ima, pa vendar le ima! Krivda, ječa in misel na ječo, to je Era! Iz njega izhaja vse zlo; sam pa se pred tem zlom ne zna braniti.

Kakor že prvi dan je tudi zdaj nenehno mislil, da se bo pogovoril z Erom, da bo odločno zavrnil njegove grde domneve in da bo sploh to stvar enkrat za vselej odkrito razčistil. Kadarkoli pa se je z njim

srečal, so vse te misli izginile, on pa ni našel ne besed in ne moči, da bi jih izgovoril.

Jesenski in zimski meseci so Mikanu minili v hlapčevanju Eru in v strahu pred njim. Neprestano je kot neprozorno in neprehodno oviro videl in občutil med seboj in drugim svetom tega starca, ki je zanj sedaj tudi pomenil svet. Ponoči je bedé sanjal, da beži pred Erom, daleč, na drugi konec sveta, kamor čuvaj s svojo težo in okornostjo nikdar ne more priti in kjer takih ljudi sploh ni; podnevi pa se je nenehno sukal okrog svojega mučitelja ter izkoriščal sleherno priložnost, da bi se mu približal in da bi iz njegovega obraza, iz njegovega govorjenja ali po njegovem vedenju sklepal, kaj sme pričakovati, kaj Era misli in namerava in kakšen je do njega. Kakor uklet je mislil zdaj le eno: če se nasmehne ali če me vsaj pogleda, bo vse dobro, zelo dobro. Pa ni dočakal ne pogleda ne nasmeška.

S svojim odsotnim pogledom, ki vse vidi, s svojim mračnim kovinskim molkom, ki vse napolnjuje in vse duši, je bil Era težji kakor misel na ječo in menda še težji ko ječa sama. Tako je molčal tedne in tedne. Potem pa je hipoma in povsem nepričakovano spregovoril kratko in trdo, zmeraj pa najtežjo in najhujšo besedo, ki jo je bilo moč pričakovati.

Meglenega in hladnega dne sta sedela pred hišo in jedla. Bil je čas, ko so na posestvu klali svinje in se je povsod širil duh po topljeni slanini. Era je jedel veliko kuhano jetrnico, Mikan pa ocvirke z vročim kruhom. Ko je starec do polovice izpraznil svojo klobaso, je zasukal črevo na nji in vrgel ta ostanek fantu, ki ga je s hitro kretnjo ubogljivo še v zraku ujel.

»Ná, arestant, jej!«

In je takoj vstal in odracal naprej, fant pa je ostal zmeden in osramočen in je držal daleč proč od sebe tisti košček klobase, kakor da je zastrupljen.

Sledili so spet dva, trije tedni, ko je starec samo molčal in ga ni pogledal. (Tačas se je Mikan ogibal ljudi, posebno se je izogibal otrok in igre z njimi ter je le strahoma čakal, kaj mu Era lahko reče in stori.) Potem pa je nekega dne spet povsem nepričakovano kakor iz daljave zaslišal Erov enolični glas:

»Z otroki, kajne? Prej ali slej boš, rogač, odgovarjal za to. Odgovarjal, seveda!«

Da, odgovarjal! — Sicer ni vedel, komu in za kaj, a ta misel ga je spremljala podnevi in ga budila ponoči. Odgovarjati, to je strašno in neizbežno, vendar nemogoče. Laže in bolj preprosto bi bilo umreti in se tako za zmeraj rešiti Era in življenja in vsakršnega strahu, vsa-

kršne odgovornosti in težkega pričakovanja. Starec pa je, kakor da bere njegove misli, nadaljeval s svojim utrujenim, pločevinastim glasom, ki je bil kakor njegov pogled — ubijajoč, nisi pa videl, od kod prihaja:

»Kajpa, najbolje storiš, če se ubiješ, če se sam pokončaš! Kaj boš z življenjem, če si tak? Ječa pa ti ne uide.«

Pljunil je in odšel, udarjajoč s palico ob zmrzlo zemljo.

Era je šel pozimi redkokdaj ven in je zato bolj in bolj pogostoma pošiljal Mikana, da mu je kupoval drobnarije in opravljal posle zunaj. Nekoč mu je pozabil dati denar za cigarete. Iz strahu jih je kupil fant za svoj denar in jih prinesel. Posihmal je starec večkrat »pozabljal« in puščal, da ga njegova žrtev preskrbuje s tobakom, da mu kupuje žganjico in druge potrebščine. Mikan pa je lahko in rad dajal svoj denar, kakor da se s tem odkuplja; bal se je samo, kadar se je vprašal, ali bo zmeraj imel toliko, kolikor je treba, da ustreže Erovim zahtevam. Zraven pa je moral vse to še skrivati pred drugimi delavci, ki so se mu posmehovali in govorili, da ga je Era »čisto ukrotil«.

Razen tega je Eru kuril sobo, mu prinašal toplo vodo, sušil in mazal njegove velikanske cokle in, kar je bilo najhuje, spé in bedé mislil nanj kot na utelešenje vsega, kar je mrzlo, mračno, razžaljivo in za življenje nevarno.

Malo si je oddahnil in se odpočil, kadar je mislil na beg. Zbežati — je mislil — postaviti med Era in sebe dneve in dneve peš hoje, veliko veliko krajev in kilometrov, zabrisati vsako sled, kakor to delajo prebrisani krivci! On ve, da ni kriv, to spoznanje pa mu nič ne pomaga, pač pa nareja stvar še težjo, bolj zapleteno in bolj žalostno. Saj krivda morda tudi ni nič drugega kot nedolžnost, ki je ne moreš dokazati, kadar te Era na svoj način obtožuje in te kliče na odgovor. Kajti tu tudi ni, da bi čakal na sodišče, ni prave sodbe in ne pomagajo ti ne priče in ne dokazi, treba je bežati. Zbežati in se znajti tam nekje, kamor ne seže Erova oblast. V tej misli, glej, sta počitek in sreča! Vse to pa ni trajalo dolgo in ni nič pomagalo, marveč je narejalo stvar še hujšo. In po takem sanjarjenju se mu je zdelo, da to državno posestvo ni kos sveta, pač pa zapuščen otok, s katerega ne moreš zbežati in nad katerim je razprostrt Erov pritisk dan in noč. Zakaj Era se je na njem ugnezdil hkrati s svojo nečisto mislijo in krivično obtožbo.

Včasih je mislil tudi, da bi se utegnil zgoditi čudež in da bi se utegnilo hipoma vse skraja spremeniti. Na primer, da bi se utegnil Era naenkrat nasmejati, ga z dlanjo narahlo udariti po kapi ter mu reči, da je vse, kar počenja z njim, samo za šalo. Nobenih strašnih »odgovornosti« ne bi bilo, nobenih slabih misli, nobenih napačnih sklepov. Vse

to bi bilo izmišljeno, zato da bi se za nekaj časa preplašila in prestrašila taka nora, ostrižena glava, kakršna je Mikanova.

Ko se je fant izgubljal v takih mislih, je že vnaprej užival v vselem olajšanju, ki bi moralo nastopiti po tem in ki bi moralo biti tem lepše in tem večje, čim bolj je bila ta šala nečloveška in čim delj je trajala. Videl je in slišal spremenjenega Era, kako se smeje, pa se je še sam smejal skozi solze in hitel poljubljati roko, ki ga je očetovsko trepljala po glavi.

Ko pa se je ta misel razblinila kakor sanje, je videl, da je še vse, kakor je bilo: svet je spet svet in na njem je Era to, kar je, in tak, kakršen je. Spet je tu »odgovornost«: nedoločena in nejasna, pa resnična kakor velikanski zid, pred katerim stoji on pretresen, izgubljen.

Nazadnje je prišla tudi pomlad, nekakšna viharna, praznična pomlad kakor nema eksplozija ob jutranjem svitu. Dnevi so se daljšali. Začelo se je delo. Era in Mikan, zvezana z nevidno, pa čvrsto vezjo, sta bila po ves dan v rastlinjaku. Mladenič, krepak in zagorel, že bos in razpet, starec pa še v suknji iz zelenega lodna in s kapo globoko na oči.

Med njima je bilo še zmeraj po starem. Vendar je zastrašeni mladenič zapazil na Eru mračno utrujenost in nenehno pobitost. Včasih je starec lahko stal po ure in ure na soncu in nadzoroval delo, zdaj pa je bolj in bolj iskal senco in zaklonjen prostor, kjer je lahko sédel in naslonil hrbet na kako drevo.

Nekega dne je Era tako v senci na pol leže počival, Mikan je trebil obpotni jarek, kamor je bil dež nanosil naplavino. Delo se je bolj in bolj odmikalo in fant je prihajal bliže in bliže k starcu. Ko je bil že čisto blizu, je pogledal od strani in videl, da Era spi z glavo spuščeno na prsi.

Prenehal je z delom in s pritajenim dihom in neverno je ogledoval ta povešeni život in nagubani obraz z zaprtimi očmi. »Kar nič ni nevaren, ko takole leži in ne gleda!« je mislil Mikan sam pri sebi in zdelo se mu je, da bi zdaj nekako lahko pobegnil pred njim in se rešil tja nekam, v kraj, o katerem je tako pogostoma sanjaril.

Starec pa se je zbudil, in to tako, kakor da sploh ne bi bil spal, in takoj je bilo jasno, da se ne da zbežati.

Očitno pa je bilo, da Era brž slabi, da se spreminja in se giblje bolj počasi kakor prej; samo njegov odnos do Mikana se ni prav nič spremenil. Prej bi se lahko reklo, da je bilo njegovo renčanje še hujše in njega prezir še težji. Zdaj sploh ni več plačeval tobaka, žganjice in drugih drobnarij, ki jih je fant kupoval zanj v mestu in ki jih je on

sprejemal brez besede in brez hvaležnega pogleda. Le некоč je zamrmral, kakor da govori nekemu drugemu:

»Denar ni za govedo. V ječi pa boš imel tako vse zastonj.«

Očitno ni moglo tega človeka nič spremeniti, še bolezen ne, ki ljudi poboljša ali jih vsaj omehča. Toda pomladansko sonce je bilo čedalje močnejše, v fantu je budilo moč, z močjo pa brez vidnega vzroka tudi neko upanje.

Po naključju je некоč slišal, kako sta se dva delavca, doma iz Valjeva, pomenkovala o Eru:

»Kaže, da jemlje tudi to čmeriko.«

»Jemlje ga,« je pritegnil drugi kar veselo — »in pride dan, ko ga udari in hipoma podre!«

Fant je razburjen poslušal. Čutil je, kako mu srce močno bije. Zanj je bil Era zmerom neuničljiv in večni, zdaj pa že kar naravnost govore o njegovi smrti kakor o nečem, kar bo gotovo prišlo. V njem je vstalo slabotno upanje, pa ga je takoj premagal strah, kajti, kakor zmeraj, se mu je tudi zdaj zdelo, da je neprimerno in nevarno govoriti o Eru, da ne gre niti poslušati tak pogovor, tudi takrat, če bi bil nedolžen, kaj šele, če je tako oster in privošljiv.

Sončev lok pa je bolj in bolj rasel in vsak dan je vse delj in močnejše obseval posestvo in ljudi na njem. Nekega takega dne dopoldne je bil Mikan v orodnici, tedaj pa je zaslišal, kako zunaj otroci preplašeno tekajo, nekaj kriče in nekoga kličejo. Namenoma se je zadržal nekaj delj, da bi se ne srečal z otroki. Šele, ko je krik potihnil, je šel ven, z orodjem na rami. Takrat je videl glavnega vrtnarja in kočijaža Stevo, kako prihajata po razgreti stezi v rastlinjak. Stopil je za njima in stekel. Vse je zagledal skoro hkrati:

Sredi steze, kjer ga je zatekla nagla smrt, je pod močnim aprilskim soncem zviti in splahnel ležal Era. Videti je bilo, kakor da je ta strma steza kot rjav hudournik naplavila samo njegovo napihnjeno uniformo, njega samega pa da je ostalo v nji prav malo.

Mladenič je prišel bliže in pogledal. Velike, grčave roke so še držale krivo, debelo palico. Glava je ležala postrani kakor pri zaklanem petelinu, oči so bile zaprte, toda tokrat zares, na smrt zaprte. Kri, ki mu je v hipu, ko ga je zadela možganska kap, udarila skozi nos, je bila zdaj že strnjena okrog ust in brkov.

Mikan je gledal vse to mirno in brez razburjenja, ves napolnjen z začudenjem kot z nekim belim, ogromnim prostranstvom. Mislil je hladnokrvno in sproščeno.

Glej ga, kakšen je! Kakor otrok je, ki se ne zna obrisati. Era! Ali je to Era? To okrvavljeno truplo, mrzlo in zgrbljeno, s svojo negibno

gorjačo v mrtvih rokah. Kje je tisti pogled nevidnih oči, ki je begal ljudi okrog sebe, jim ni dal dihati in jim jemal voljo do življenja? — Saj Ere ni!

»To! To! To?« je jecljal fant pri vsakem koraku, ko je stopal vstran, proč od trupla.

Ko pa je došel do prvega drevesa, do bolj debele marelice, si je zakril obraz z rokami in ga naslonil med njene rogovilaste veje.

»To da je Era, ki sem se ga tako bal! To! To?« se je nenehno spraševal, hkrati pa je čutil, kako se mu vzdiguje iz razburkanega drobovja močan, krčevit smeh, se mu širi po prsih, stopa v grlo in mu siloma odpira odznotraj usta. Ta zmagoslavni smeh ga je vsega prevzel in mu grozil, da ga bo vzdignil od tal in ga kakor breztežno snežinko odnesel v višave; on pa si je prizadeval, da bi se mu uprl, da bi ga potlačil, in je vse bolj in bolj pritiskal obraz v dlani in se stiskal k marelici.

Možaka na stezi sta nekaj hipov oklevala in si ogledovala truplo, nato pa je prvi spregovoril vrtnar:

»Pojdi hitro in sporoči upravitelju. Tudi zdravnik bo morda potreben... Jaz ostanem tačas tukaj.«

»Prav!« — je zategnjeno in neprepričano odgovoril kočijaž in pogledoval vstran, tja, kjer je stal fant, naslonjen s čelom na drevo, medtem ko so se mu krčevito stresala ramena.

»Tistile tam pa — joče!«

To je dejal kočijaž trdo in polglasno in navsezadnje odšel proti glavnemu poslopju.

S pisateljevim dovoljenjem prevedel Pavle Flerè